

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

THEORY AND METODOLOGY OF CONTINUING PROFESSIONAL EDUCATION

УДК 378.4.091.12:005.962

Ольга Ярошенко
ORCID iD 0000-0003-1555-0526

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу інтеграції вищої освіти і науки,
Інститут вищої освіти НАПН України,
вул. Бастіонна, 9, 01014 Київ, Україна,
yaroshenko_o@ukr.net

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

У статті наведено результати аналізу наукових праць, що прямо чи дотично розкривають змістові сторони поняття «науково-педагогічний потенціал університету». Зроблено висновок, що це поняття перебуває в стадії формування, тому термінологічної єдності стосовно нього не спостерігається. Автори використовують терміни «науково-педагогічний потенціал закладів вищої освіти», «науково-педагогічний потенціал вищої школи», «науково-педагогічний кадровий потенціал» як синоніми у різних контекстах. Однак більшість авторів описують науковий, кадровий (педагогічний) та інноваційний потенціал окремо. Теоретичний аналіз не виявив характеристики науково-педагогічного потенціалу університету як системи з певними елементами та зв'язками.

Виявлені під час дослідження особливості та характеристики науково-педагогічного потенціалу закладів вищої освіти пов'язані змісією університетів як навчальних та наукових центрів. Окреслено концептуальний конструкт досліджуваного поняття. На інституційному рівні він утворений: кадровим потенціалом університету; матеріально-технічними й інформаційними ресурсами викладання, навчання і досліджень; мережею структурних підрозділів, що забезпечують підготовку здобувачів вищої освіти і дослідницьку діяльність науково-педагогічних працівників; освітніми й управлінськими інноваціями; обсягом і рівнем наукових результатів та освітніх послуг; каналами й механізмами внутрішньої і зовнішньої комунікації; результатами інтеграції у світовий освітньо-науковий простір; публікаційною активністю суб'єктів освітнього процесу. Подальше формування поняття «науково-педагогічний потенціал університету» має перейти від спонтанності до збалансованості, набутти системного характеру, а елементами системи можуть стати ресурси, характеристики, показники, взяті за основу описаного концептуального конструкту.

Ключові слова: концептуальний конструкт; науково-педагогічні працівники; науково-педагогічний потенціал; потенціал; університет; формування понять.

<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2020.2.1>

Вступ. У структурі наукових знань важливе місце посідають поняття і взаємовідношення між ними. Як «мінімальна логічна форма представлення знань» (Ушаков, 2005, с. 61) вони проходять складний і, по-

части, тривалий період формування. Аналіз наукової літератури засвідчив відсутність термінологічної єдності у використанні поняття «науково-педагогічний потенціал», неоднозначність його змісту. У педагогічних словниках, національному освітньо-науковому глосарії термін «науково-педагогічний потенціал

університету/закладу вищої освіти» відсутній. Однак у наукових публікаціях все частіше використовують такі назви потенціалу, як «науковий», «освітній», «педагогічний» «кадровий», «інноваційний». Відзначимо, що окрім відсутності сформованого поняття «науково-педагогічний потенціал університету», в ході дослідження також не було виявлено характеристики науково-педагогічного потенціалу як системи з певними елементами та зв'язками. Цей термін найчастіше стосується кадрового потенціалу університету, під яким розуміють кваліфікаційний рівень науково-педагогічних працівників, їхні наукові і викладацькі досягнення. Такий підхід видається дискусійним, зважаючи на те, що потенціал (від лат. *potentia* – сила) – «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері» (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2009, с. 1087).

Відповідно до статті 26 Закону України «Про вищу освіту» (2014) визначено десять основних завдань закладів вищої освіти. Відтак, на інституційному рівні університет потребує відповідних засобів, можливостей, продуктивних сил, щоб виконати поставлені перед ним завдання, в тому числі й такі, як: «провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі; забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності; налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури» (Закон України «Про вищу освіту, ст. 26). Одного побіжного огляду лише цих трьох завдань цілком достатньо, щоб зрозуміти, яким має бути науково-педагогічний потенціал університету, аби забезпечувати реалізацію місії інституції. Зважаючи на це, питання визначення сукупності суджень, що незаперечно характеризують зміст поняття «науково-педагогічний потенціал університету» і сприятимуть формуванню цього наукового поняття, набувають все більшої актуальності.

Як відомо, із збільшенням наукового знання змінюється і переосмислюється сенс наукових понять. З огляду на це та усвідомлюючи складність формування понять, була окреслена **мета** дослідження: виявити, проаналізувати та аргументовано представити трактування поняття «науково-педагогічний потенціал» вітчизняними дослідниками; враховуючи зазначені ними характеристики, властивості і відношення досліджуваного феномену; запропонувати логічно узгоджений концептуальний конструкт змісту поняття «науково-педагогічний потенціал університету».

Результати аналізу наукових публікацій свідчать, що дослідження стосуються лише окремих аспектів науково-педагогічного потенціалу університетів. Окрім цього, автори здебільшого вдаються до розмежованого розгляду його наукового і педагогічного складників, хоча в текстах можуть бути використані як синоніми та інтерпретуватись у різних контекстах терміни: «науково-педагогічний потенціал закладу

вищої освіти», «науково-педагогічний потенціал вищої освіти», «науково-педагогічний кадровий потенціал» тощо.

Огляд зарубіжних наукових праць з проблеми дослідження дав змогу зробити висновок, що в науковому дискурсі частіше використовується концепт «інтелектуальний капітал закладу вищої освіти», який розуміється як «сукупність нематеріальних активів, які можуть бути використані для створення вартості, без яких компанія не може існувати і розвивати конкурентні переваги» (Брукінг, 2001). У структурі інтелектуального капіталу традиційно виділяються такі складники: людський, або особистісний капітал (знання, уміння, рівень кваліфікації працівників, інноваційні та творчі здібності); організаційний, або структурний (інформаційне, технічне і програмне забезпечення, патенти, наукомістка продукція, бази даних), інтерфейсний, або споживчий (репутація, зв'язки з клієнтами) (Брукінг, 2001). Крім того, у складі інтелектуального капіталу можна виділити дві частини: ресурсну як сукупність інтелектуальних ресурсів і потенційну, тобто можливість і здатність ефективно реалізувати інтелектуальний капітал.

Дослідженню інтелектуального капіталу закладів вищої освіти в зарубіжних країнах присвячені наукові розвідки Е. де М. Pedro (2020) (Португалія), Yo. Ramirez (2019) (Іспанія), R. В. М. Tonis (2019) (Румунія), М. Zhang (2019) (Індія), В. Tjahjadi (2019) (Індонезія). Проте мета нашого дослідження передбачала вивчення цього концепту саме у вітчизняному науковому дискурсі, тому увагу зосередимо на результатах досліджень українських науковців.

Науково-педагогічний потенціал у вітчизняних наукових дослідженнях. В. Лугова (2017), досліджуючи науковий потенціал закладів вищої освіти, акцентувала увагу на таких показниках стану наукового потенціалу закладів вищої освіти: кількість штатних науково-педагогічних працівників, їхній якісний склад; кількість захищених у закладі вищої освіти дисертацій, публікаційна активність науково-педагогічних працівників (с. 547). До критичних проблем у досліджуваній сфері авторка віднесла низьку публікаційну активність вітчизняних науково-педагогічних працівників у виданнях, включених до наукометричних міжнародних баз даних, та малі обсяги фінансування університетської науки із загального фонду бюджету фундаментальних і прикладних досліджень (Лугова, 2017, с. 552). На основі аналізу публікаційної активності у міжнародних базах даних майже 40 вітчизняних ЗВО упродовж 2014–2015 рр. В. Лугова зробила висновок, що активність загалом низька. Тому дослідниця поділяє думку С. Бушуєва, А. Білощицького, В. Гогунського (2014), що «така ситуація вимагає якнайшвидшого вирішення, адже сьогодні саме множина публікацій становить основу формування нових знань щодо розширення можливостей результатів досліджень та створення нової цінності у світовій економіці».

Щодо другої окресленої у статті В. Лугової проблеми – державного фінансування університетської науки – М. Стріха (2017) наголошує, що без базово-

го фінансування науки в університетах «ми ніколи не подолаємо фактичної дискримінованості університетської науки» (с. 17).

А. Кирилов (2007) послуговується терміном «науково-педагогічний кадровий потенціал». У його інтерпретації це «здатність колективу працівників вищої школи, безпосередньо або опосередковано брати участь у підготовці майбутніх фахівців відповідного профілю, реалізовувати її основні завдання» (с. 11). Як бачимо, погляди дослідника на науково-педагогічний потенціал асоціюються з професійною діяльністю науково-педагогічних працівників, спрямованою на підготовку здобувачів вищої освіти. Автор розглядає поняття потенціалу на суб'єктному рівні, не торкаючись інших ресурсів, властивих науково-педагогічному потенціалу університету.

Автори колективної монографії «Теорія та практика управління професійним розвитком науково-педагогічних та педагогічних працівників в умовах трансформаційних змін в освіті» (2015) Є. Чернишова, Л. Колосова, Н. Любченко, М. Морозова в зазначеній праці привертають увагу наукової спільноти до проблем формування кадрового потенціалу навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти. Заслугове схвалення те, що вони вдаються до ресурсної характеристики кадрового потенціалу закладів вищої освіти: «людський ресурс (кадровий потенціал) розглядається нами як ресурс, що може забезпечити підвищення ефективності функціонування соціально-педагогічних систем, зокрема навчальних закладів системи ППО» (с. 8).

Схожих поглядів дотримується І. Степанець (2015), характеризуючи сутність та зміст освітнього і наукового потенціалу системи вищої освіти загалом та педагогічного закладу вищої освіти зокрема. Дослідник розглядає їх розмежовано, не об'єднуючи в єдине поняття науково-педагогічного потенціалу закладу вищої освіти. Науковий потенціал автор трактує «як певний об'єм накопичених наукових знань, відповідні людські та матеріально-технічні ресурси для їх здобуття, вдосконалення і розвитку. Під науковим потенціалом ми розуміємо також рівень організації наукових досліджень і розробок та їх використання для суспільства і держави» (с. 250). Схвальним є те, що, характеризуючи науковий потенціал, автор не обмежує зміст поняття об'ємом накопичених наукових знань, а долучає ще й матеріально-технічні ресурси. Науковець порушує також питання показників розвитку потенціалу на різних рівнях. З нашої точки зору, потребує деталізації думка І. Степанця щодо науково-методичної роботи як сполучної ланки освітнього і наукового потенціалів педагогічного закладу вищої освіти.

Н. Бабовал (2016) пов'язує науково-педагогічний потенціал закладу вищої освіти з чисельністю викладацького складу, його віковою та кваліфікаційною структурою, особливостями підготовки аспірантів та докторів наук. У висновках авторка вдається до окреслення перешкод на шляху розвитку кадрового потенціалу закладів вищої освіти, вказуючи на такі, як відсутність стандарту підвищення кваліфікації на-

уково-педагогічних працівників, низький рівень професійної мобільності, неналежне фінансування освіти дорослих, невідповідність матеріально-технічної бази сучасним вимогам організації освітнього процесу. Серед ресурсів дослідниця відзначає матеріально-технічне забезпечення, проте пов'язує його лише з організаційними питаннями в освіті. Новим і нетиповим на час публікації статті є погляд Н. Бабовал на науково-педагогічний потенціал як складову ринку освітніх послуг. У світлі прийнятого у 2017 р. Закону України «Про освіту» озвучена дослідницею точка зору видається прогностичною і такою, що може бути врахованою у процесі подальшого формування поняття «науково-педагогічний потенціал університету». До такого висновку доходимо на підставі того, що термін «освітня послуга» включений до переліку основних термінів цього закону. Зміст цього поняття є таким: «освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання» (Закон України «Про освіту», 2017, ст. 1). На нашу думку, однією з характеристик науково-педагогічного потенціалу університету варто розглядати обсяг і якість освітніх послуг.

М. Бірюкова (2010) користується терміном «інтелектуальний потенціал» й успішне формування інтелектуального потенціалу університетів і наукових установ трактує як «можливість для України в найближчому майбутньому наблизитися за технологічним рівнем до найбільш економічно розвинених країн світу, що багато в чому залежить від її інтелектуального потенціалу, який формується перш за все вищою школою і науковими установами» (с. 52). В якості одного із способів розвитку інтелектуального потенціалу авторка детально розглядає підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів через аспірантуру і докторантуру. Вона використовує також термін «науково-освітній потенціал ВНЗ» і в ході дослідження робить висновок про його недостатній розвиток, причину якого вбачає у відсутності «визнаних науково-педагогічних шкіл, належної матеріально-технічної бази». Однак, як і більшість авторів, М. Бірюкова розглядає окремо освітній, науковий, інноваційний потенціали і не робить спроби цілісного трактування науково-педагогічного потенціалу університету.

Аналізуючи головні проблеми функціонування приватних закладів вищої освіти в Україні, Н. Яремчук (2017) акцентувала увагу на понятті «науковий потенціал» і визначила його характерну особливість – комплексність, поділяючи думку тих дослідників, які розрізняють у науковому потенціалі технічні, фінансові, інформаційні, організаційні ресурси. Авторка висловила своє бачення сучасного стану фінансового ресурсу університетів. На її думку, «недостатність або відсутність фінансових ресурсів для розвитку наукового потенціалу ВНЗ залишається пролонгованою проблемою сьогодення, а пошук шляхів та механізмів відкриті для дослідження» (с. 99).

Стаття М. Куркіної, В. Зотової (2012) привертає увагу тим, що автори обрали предметом дослідження

людський потенціал і різнобічно підходять до його розгляду як до філософської і соціально-економічної категорії; індикатора ефективності соціального рівня забезпечення потреб населення; показника розвитку регіону на національному рівні. Логічно передбачити, що екстраполяція подібного підходу на формування поняття «науково-педагогічний потенціал університету», розширить змістову сторону цього поняття, дозволить різнобічно розкрити його через різні відношення.

На думку А. Печенюк (2013), науково-педагогічний потенціал закладу вищої освіти складають «кількісні та якісні характеристики науково-педагогічних працівників за категоріями осіб з науковими ступенями та вченими званнями, а також резерв зростання їх кількості внаслідок професійного розвитку, від результатів діяльності яких залежить конкурентоспроможність вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг» (с. 22). У праці авторка використовує термін «науково-педагогічний потенціал вищої освіти України». З нашої точки зору, науково-педагогічний потенціал університету і потенціал вищої освіти всієї держави є нетотожними. Як і в попередньо розглянутих працях, дослідниця підходить до характеристики науково-педагогічного потенціалу в сенсі викладацької та дослідницької діяльності науково-педагогічних працівників (с. 27).

Нам імпує думка А. Замараєва (2015), що «потенціал – це не тільки і не просто кількість ресурсів, але й укладена в них можливість розвитку системи в заданому напрямку». Звідси правомірно зробити висновок, що науково-педагогічний потенціал університету характеризується динамічністю, а не статичністю, завдяки чому відбувається розвиток університету як інституції, що може гідно представляти нашу країну у міжнародних рейтингах, здобувати статус дослідницького університету. Університет цього рівня «забезпечує проривний розвиток держави в певних галузях знань за моделлю поєднання освіти, науки та інновацій, сприяє її інтеграції у світовий освітньо-науковий простір, має визнані наукові здобутки» (Закон України «Про вищу освіту», 2014, ст. 30).

Цілком очевидно, що науково-педагогічний потенціал дослідницького університету є еталонним для інших закладів вищої освіти. У зв'язку з цим, варто відзначити монографію М. Ситницького (2018). Присвятивши своє дослідження проблемі стратегічного управління розвитком дослідницьких університетів, автор акцентує увагу на інноваційному потенціалі дослідницьких університетів як невід'ємній складовій, що підлягає оцінюванню. Це наводить на думку, що, однією з рис такого об'ємного поняття, як науково-педагогічний потенціал університету має бути інноваційна діяльність закладу вищої освіти.

Концептуальний конструкт науково-педагогічного потенціалу університету. Представлені результати аналізу наукових праць, в яких прямо чи дотично розкрито змістові сторони поняття «науково-педагогічний потенціал університету», незважаючи на свою

строкатість і різний об'єм, дали нам змогу визначитись з концептуальним конструктом досліджуваного поняття. Він охоплює: кадровий потенціал університету, матеріально-технічні й інформаційні ресурси викладання, навчання і досліджень; мережу структурних підрозділів, що забезпечують підготовку здобувачів вищої освіти і дослідницьку діяльність науково-педагогічних працівників; освітні й управлінські інновації університету, обсяг і рівень наукових результатів та освітніх послуг; канали і механізми внутрішньої і зовнішньої комунікації, результати інтеграції у світовий освітньо-науковий простір; публікаційну активність суб'єкті освітнього процесу.

З нашої точки зору, подальше формування поняття «науково-педагогічний потенціал університету» має перейти від спонтанності до збалансованості, набути системного характеру, а елементами системи можуть стати ресурси, характеристики, показники, взяті за основу описаного концептуального конструкту.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Наукові поняття в момент появи мають риси невизначеності, і в їх формуванні певний час спонтанність домінує над системністю. Цим пояснюється своєрідний плюралізм поглядів дослідників на науково-педагогічний потенціал і поняття науково-педагогічного потенціалу університету, яке перебуває в стадії формування. Його зміст у більшості публікацій співпадає стосовно кадрового потенціалу, представленого науково-педагогічними працівниками і їх викладацькою та науковою діяльністю. Разом з тим, ресурсна складова розкрита недостатньо. Та навіть при співпадінні трактуваннях різних авторів змістове поле поняття може варіювати через різну розстановку акцентів, підходів.

Кадровий потенціал – один із головних, але не єдиний складник науково-педагогічного потенціалу університету. Успішний прояв і вплив кадрового потенціалу на виконання завдань закладів вищої освіти потребує низки ресурсів і відношень, що в сукупності визначаються концептуальним конструктом досліджуваного наукового поняття. Ми далекі від думки, що запропонований концептуальний конструкт єдино можливий і вичерпний. Усвідомлюючи, що «формування понять в науці є не спонтанним процесом, а цілеспрямованою діяльністю, яка повинна привести до отримання повноцінного наукового поняття» (Ушаков, 2005, с. 63), прогнозуємо, що за допомогою абстрагування, узагальнення, теоретичного синтезу, ідеалізації, мисленнєвого конструювання, висунення і доведення гіпотез дослідники зможуть спільними зусиллями покроково продовжити процес формування поняття «науково-педагогічний потенціал університету». Вважаємо за необхідне привернути увагу наукової спільноти до цього процесу. З позиції розвитку понять цілком вірогідно прогнозувати, що з накопиченням у подальших дослідженнях нових ознак і характеристик поняття «науково-педагогічний потенціал університету» набуде рангу усталеного в освітній науці поняття.

Література

- Бабовал Н. Р. Формування науково-педагогічного потенціалу вищого навчального закладу як складової ринку освітніх послуг. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2016. № 30. С. 88–101.
- Бірюкова М. В. Аспірантура і докторантура як механізми формування інтелектуального потенціалу держави: [з досвіду ХГУ «НУА»]. *Вища школа*. 2010. № 2. С. 52–59.
- Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 288 с.
- Бушуев С. Д., Білощицький А. О., Гогунський В. Д. Наукометричні бази: характеристика, можливості і завдання. *Управління розвитком складних систем*. 2014. № 18. С. 145–152.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
- Закон України «Про вищу освіту». 2014. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 19.04.2020).
- Закон України «Про освіту». 2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (дата звернення: 19.04.2020).
- Замараєв А. В. Сутність поняття «людський потенціал» в контексті суспільного розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=895> (дата звернення: 19.04.2020).
- Кириллов А. В. Развитие научно-педагогического кадрового потенциала военных вузов. Автореф. дисс... канд. пед. наук: 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования. Рязань: Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2007. 27 с.
- Куркина М. П., Зотов В. В. Человеческий потенциал как категория социального управления регионом. *Бізнес Інформ*. 2012. № 7. С. 53–56.
- Лугова В. М. Науковий потенціал ВНЗ України та результативність його використання. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 547–555.
- Печенюк А. Науково-педагогічний потенціал вищої освіти України: тенденції формування та ефективності використання. *Україна: аспекти праці*. 2013. № 4. С. 22–27.
- Ситницький М. В. Стратегічне управління розвитком дослідницьких університетів : монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 302 с.
- Степанець І. О. Взаємозв'язок освітнього і наукового потенціалу у контексті науково-методичної роботи педагогічного ВНЗ *Наукові записки кафедри педагогіки. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*. 2015. Випуск XXXVIII. С. 248–256.
- Чернишова Є. Р., Колосова Л. М., Любченко Н. В., Морозова М. Е. Теорія та практика управління професійним розвитком науково-педагогічних та педагогічних працівників в умовах трансформаційних змін в освіті: колективна монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 296 с.
- Стріха М. Університетська наука України: на шляху від СРСР до Європи. *Інноваційні розробки університетів і наукових установ МОН України* / М. Стріха та М. Ільченко (ред). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. С. 13–18.
- Ушаков Е. В. Введение в философию и методологию науки. Москва: Экзамен, 2005. 528 с.
- Яремчук Н. Теоретико-педагогічні засади формування наукового потенціалу приватних вищих навчальних закладів в Україні (90-ті роки ХХ – поч. ХХІ ст.). *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2017. № 32. С. 93–101. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2017.32.8125>.
- Tjahjadi B., Soewarno N., Astri E. Does intellectual capital matter in performance management system-organizational performance relationship? Experience of higher education institutions in Indonesia. *Journal of intellectual capital*. 2020. Vol. 20. Issue 4. P. 533–554. DOI: 10.1108/JIC-12-2018-0209.
- Pedro E. de M., Leitão J., Alves H. Bridging Intellectual Capital, Sustainable Development and Quality of Life in Higher Education Institutions. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. Issue 2. DOI: 10.3390/su12020479.
- Ramirez Yo., Merino E., Manzaneque M. Examining the intellectual capital web reporting by Spanish universities. *Online information review*. 2019. Vol. 43. Issue 5. P. 775–798. DOI: 10.1108/OIR-02-2018-0048.
- Tonis R. B. M., Braicu C. Present and perspectives of the intellectual capital management in Romanian university environment. *Independent journal of management & production*. 2019. Vol. 10. Issue 5. P. 1645–1661. DOI: 10.14807/ijmp.v10i5.924.
- Zhang M., Lettice F., Pawar K. Effects of intellectual capital and university knowledge in indigenous innovation: evidence from Indian SMEs. *Production planning & control*. 2019. Vol. 30. Issue 10–12. P. 799–812. DOI: 10.1080/09537287.2019.1582090.

References

- Baboval, N. (2016). Formuvannya naukovogo-pedagogichnogo potencialu vishogo navchalnogo zakladu yak skladovoyi rinku osvitnih poslug. [Formation of Scientific and Pedagogical Potential of the Higher Educational Institution as the Part of the Market of Educational Services]. *Naukovi praci Kirovogradskogo nacionalnogo tehnicnogo universitetu. Ekonomichni nauki*, 30, 88–101.

- Biryukova, M. (2010). Aspirantura i doktorantura yak mehanizmi formuvannya intelektualnogo potencialu derzhavi: [z dosvidu HGU «NUA»] [Postgraduate Education and Doctorate as Mechanisms of Forming the Intellectual Potential of the State: [from experience of KhHU «NUA»]]. *Vyshcha shkola*, 2, 52–59.
- Bruling, E. (2001). *Intellektualnyj kapital: klyuch k uspehu v novom tysyacheletii* [Intellectual Capital: Core Assets for the Third Millenium Enterprise]. Piter.
- Bushuyev, S. D., Biloshickij, A. O., Gogunskij, V. D. (2014). Naukometrichni bazi: charakteristika, mozhливosti i zavdannya [Scientometric bases: characteristics, opportunities and tasks]. *Upravlinnya rozvitkom skladnih system*, 18, 145–152.
- Busel, V. T. (Ed). (2005). *Velikij tлумachnij slovník suchasnoyi ukrajinskoyi movi* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Perun.
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine On Higher Education]. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine On Education]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>.
- Zamaraev, A. (2015). Sutnist ponyattya «lyudskij potencial» v konteksti suspilnogo rozvitku [Essence of the concept «human potential» in the context of social development]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvitok*, 9. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=895>.
- Kirillov, A. V. (2007). *Razvitie nauchno-pedagogicheskogo kadrovogo potenciala voennyh vuzov* [Development of scientific and pedagogical personnel potential of military universities]. Extended abstract of candidate's thesis: 13.00.01. Akademiya prava i upravleniya Federalnoj sluzhby ispolneniya nakazaniy.
- Kurkina, M. P., Zotov, V. V. (2012). Chelovecheskij potencial kak kategoriya socialnogo upravleniya regionom [Human potential as a category of social management of a region]. *Biznes Inform*, 7, 53–56.
- Luhova, V. M. (2017). Naukovij potencial VNZ Ukraini ta rezultativnist jogo vikoristannya [The scientific potential of universities in Ukraine and effectiveness of its use]. *Ekonomika i suspilstvo*, 8, 547–555.
- Pechenyuk, A. (2013). Naukovo-pedagogichnij potencial vishoyi osviti Ukraini: tendenciyi formuvannya ta efektyvnosti vikoristannya [Scientific and pedagogical potential of higher education in Ukraine: trends in the formation and efficiency of use]. *Ukrayina: aspekti praci*, 4, 22–27.
- Sitnickij, M. V. (2018). *Strategichne upravlinnya rozvitkom doslidnickih universitetiv: monografiya* [Strategic development management of research universities: a monograph]. Lira-K.
- Stepanets, I. O. (2015). Vzayemozv'yazok osvitnogo i naukovogo potencialu u konteksti naukovo-metodichnoyi roboti pedagogichnogo VNZ [Interrelation of educational and scientific potential in the context of scientific and methodic work of higher pedagogical establishment] *Naukovi zapiski kafedri pedagogiki. Harkivskij nacionalnij universitet imeni V. N. Karazina*, XXXVIII, 248–256.
- Chernishova, Ye. R., Kolosova, L. M., Lyubchenko, N. V., Morozova, M. E. (2015). *Teoriya ta praktika upravlinnya profesijnim rozvitkom naukovo-pedagogichnih ta pedagogichnih pracivnikov v umovah transformacijnih zmin v osviti: kolektivna monografiya* [Theory and practice of management of professional development of scientific and pedagogical workers in the conditions of transformational changes in education: collective monograph]. Vezha-Druk.
- Striha, M. (2017). Universitetska nauka Ukraini: na shlyahu vid SRSR do Yevropi [University science of Ukraine: on the way from the USSR to Europe]. In M. Striha, M. Ilchenko (Eds). *Innovacijni rozrobki universitetiv i naukovih ustanov MON Ukraini* (pp. 13–18). Institut obdarovanoyi ditini NAPN Ukraini.
- Ushakov, E. V. (2005). *Vvedenie v filosofiyu i metodologiyu nauki* [Introduction to the philosophy and methodology of science]. Ekzamen.
- Yaremchuk, N. (2017). Teoretiko-pedagogichni zasadi formuvannya naukovogo potencialu privatnih vishih navchalnih zakladiv v Ukraini (90-ti roki XX – poch. XXI st.) [Theoretical and pedagogical principles of forming the scientific potential of private higher educational institutions in Ukraine (90s of the 20th – beginning of the 21st centuries)]. *Visnik Lvivskogo universitetu. Seriya pedagogichna*, 32, 93–101. <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2017.32.8125>.
- Tjahjadi, B., Soewarno, N., Astri, E. (2020). Does intellectual capital matter in performance management system-organizational performance relationship? Experience of higher education institutions in Indonesia. *Journal of intellectual capital*, 20 (4), 533–554. 10.1108/JIC-12-2018-0209.
- Pedro, E. de M., Leitão, J., Alves, H. (2020). Bridging Intellectual Capital, Sustainable Development and Quality of Life in Higher Education Institutions. *Sustainability*, 12 (2). 10.3390/su12020479.
- Ramirez, Yo., Merino, E., Manzanque, M. (2019). Examining the intellectual capital web reporting by Spanish universities. *Online information review*, 43 (5), 775–798. 10.1108/OIR-02-2018-0048.
- Tonis, R. B. M., Braicu, C. (2019). Present and perspectives of the intellectual capital management in Romanian university environment. *Independent journal of management & production*, 10 (5), 1645–1661. 10.14807/ijmp.v10i5.924.
- Zhang, M., Lettice, F., Pawar, K. (2019). Effects of intellectual capital and university knowledge in indigenous innovation: evidence from Indian SMEs. *Production planning & control*, 30 (10–12), 799–812. 10.1080/09537287.2019.1582090.

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ УНИВЕРСИТЕТА КАК ПРЕДМЕТ НАУЧНОГО ДИСКУРСА

Ярошенко Ольга, доктор педагогических наук, профессор, академик НАПН Украины,
главный научный сотрудник отдела интеграции высшего образования и науки,
Институт высшего образования НАПН Украины,
Бастионная, 9, 01014 Киев, Украина, yaroshenko_o@ukr.net

В статье приведены результаты анализа научных работ, прямо или косвенно раскрывающих содержательные стороны понятия «научно-педагогический потенциал университета». Сделан вывод, что это понятие находится в стадии формирования, поэтому терминологического единства в отношении него не наблюдается.

Определен концептуальный конструкт исследуемого понятия. Его составляющими являются: кадровый потенциал университета; материально-технические и информационные ресурсы преподавания, обучения и исследований; сеть структурных подразделений, обеспечивающих подготовку соискателей высшего образования и исследовательскую деятельность научно-педагогических работников; образовательные и управленческие инновации; объем и уровень научных результатов и образовательных услуг; каналы и механизмы внутренней и внешней коммуникации; результаты интеграции в мировое образовательное-научное пространство; интеграционные процессы; публикационная активность субъектов образовательного процесса.

Ключевые слова: *концептуальный конструкт; научно-педагогические работники; научно-педагогический потенциал; потенциал; университет; формирование понятий.*

SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL POTENTIAL OF UNIVERSITY AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC DISCOURSE

Yaroshenko Olga, Doctor of Science in Pedagogy, Professor, Academician of the NAES of Ukraine,
Chief Researcher of Department of Integration of Higher Education and Science,
Institute of Higher Education of NAES of Ukraine,
9 Bastionna Str., 01014 Kiev, Ukraine, yaroshenko_o@ukr.net

The results of the analysis of the scientific works that directly or indirectly reveal the content of the concept of «scientific and pedagogical potential of university» are presented. Attention is focused on the features, properties and relationships of this pedagogical phenomenon described by different authors. According to the results of the analysis, it is concluded that this concept is in the process of shaping, so there is no terminological unity in relation to it. The analysis did not reveal the characteristics of the scientific and pedagogical potential of University as a system with certain elements and connections.

The authors use the terms «scientific and pedagogical potential of higher education institutions», «scientific and pedagogical potential of higher education», «scientific and pedagogical personnel potential» as synonyms in various contexts. However, most of the authors describe scientific, personnel (pedagogical), and innovative potentials separately. Therefore, shaping the concept of «scientific and pedagogical potential of University» becomes relevant both in the scientific and practical sense.

On the basis of the main tasks of institutions of higher education specified by Law of Ukraine «On Higher Education», it is concluded that the scientific-pedagogical potential of University, in addition to the mentioned constituents, is characterized by educational and research environment, resources and opportunities provided there. In shaping a comprehensive concept of «scientific and pedagogical potential of University», all of them should be taken into account.

The features and characteristics identified during the research that are directly related to the scientific and pedagogical potential of University, the mission of universities as educational and scientific centers allowed us to build a construct of the concept under study. At the institutional level, its components are represented by University's human resources; material, technical and information resources for teaching, training and research; by a network of structural divisions that provide training applicants for higher education as well as research activities of scientific – pedagogical workers; educational and managerial innovations; the volume and level of scientific results and educational services; channels and mechanisms of internal and external communication; the results of integration into the world educational and scientific space; and the activity of subjects of the educational process.

We do not consider the concept of scientific and pedagogical potential to be the only and exhaustive one. However, the resources, characteristics, and indicators taken as a basis will contribute to further shaping the concept under study. It is predicted that the process of shaping the concept of «scientific and pedagogical potential of University» will continue with the participation of the general scientific community.

Key words: *conceptual construct; potential; scientific-pedagogical potential; scientific-pedagogical workers; shaping concepts; University.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2020
Прийнято до друку 28.05.2020